

סימן רעט

הרב יוסף פרקש

1. מוקצה מחמת איסור (סעיף א)¹

ברייתא מד,א:

מטלטלין נר חדש (- שאינו מאוס, שלא דלק בו נר מעולם), אבל לא ישן - דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו בשבת. רבי שמעון אומר: חוץ מן הנר הדולק בשבת. כבתה - מותר לטלטלה, אבל כוס, קערה ועששית - לא יזיזם ממקומם.

סיכום הדעות על פי הגמרא:

עקרונות	נר דולק	נר שהדליקו וכבה ¹	נר ישן	נר חדש	רבי יהודה
סובר גם מוקצה מחמת איסור, וגם מוקצה מחמת מיאוס.		אסור	אסור	מותר	רבי יהודה
סובר מוקצה מחמת איסור, ולא מוקצה מחמת מיאוס.		אסור	מותר	מותר	רבי מאיר
לא סובר מיגו דאתקצאי, וסובר בסיס לדבר האסור.	אסור ²	מותר	מותר	מותר	רבי שמעון

1. נר שהדליקו בו בשבת וכבה - לדעת רבי יהודה ורבי מאיר - אסור, כיוון שהוא מוקצה מחמת איסור. פירוש: שכיוון שאסור להסתפק ממנו, כיוון שהסתפק מן הנר בשבת - חייב משום מכבה, אתקצאי לכולי יומא, אפילו לאחר שכבה (ר"ן כ,ב ד"ה תנו רבנן).

2. נר הדולק בשבת - ההוה אמינא בגמרא שהאיסור בו הוא מטעם שמא יכבה (וכפירוש רש"י במשנה), אך למסקנה (מז,א): "אלא אמר רבא: הנח לנר, שמן ופתילה, הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור", ופירש רש"י: "דבכי האי מוקצה מודה רבי שמעון, ולא משום דחייש לכביה".

להלכה

גמרא קנז,א:

פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר: בכל השבת כולה הלכה כרבי שמעון, לבר ממוקצה מחמת מיאוס, ומאי ניהו? נר ישן. וחד אמר: במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כרבי שמעון, לבר ממוקצה מחמת איסור, ומאי ניהו? נר שהדליקו בה באותה שבת.

הרי"ף (כא,א) **והרא"ש** (סימן כ) כתבו דקיימא לן שבמחלוקות רב אחא ורבינא הלכה כדברי המקל (והסבור שמוקצה מחמת מיאוס אסור, סובר גם במוקצה מחמת איסור - אסור), ולכן אסור לטלטל נר שהדליקו בו באותה השבת, ונר ישן מותר.

וכן פסקו **הרמב"ם** (פרק ה הלכה יב; פרק כה הלכות י-יא; פרק כו הלכה יא) **והשו"ע**: "נר שהדליקו בו באותה שבת אף על פי שכבה אסור לטלטלו, וכן מותר השמן שבנר שהדליקו בו באותה שבת - אסור לטלטלו, ולהסתפק ממנו באותה שבת".

1. עיין עוד בעניין זה בדברינו לסימן שי סעיף ב (2). גרוגרות וצימוקים.

וכתב **המ"ב** (ס"ק ב) שדין מותר הנר העשוי חֶלֶב ושעווה כדין נר של שמן, שאסור. **ובביאור הלכה** (ד"ה מותר, וכן במג"א ס"ק ב) כתב שלפי דעת הרמ"א בהלכות יום טוב (סימן תקיד סעיף א) שמותר לקצר נר מלמטה ביום טוב, הוא הדין שמותר לטלטל ביום טוב נר שעווה וחֶלֶב שכבה (כיוון שאין עליו איסור בין השמשות), אלא שבגמרא מובא טעם נוסף לאיסור (לא רק מצד מוקצה מחמת איסור) - מצד מוקצה מחמת מצווה, ולפי טעם זה - אסור להשתמש בנר שהודלק לשם מצוות יום טוב וכבה שום תשמיש אחר ביום טוב.

עוד כתב **המ"ב** (ס"ק א) שאם יש עליו אימת גוי על ידי הנר - מותר לטלטלו אחר שכבה, ודלא כמג"א (ס"ק א) שמחמיר. וכתב **הפרי מגדים** שאם ירא היהודי שהגוי יכהו או שיהיה לו הפסד ממון - לכולי עלמא מותר לטלטלו.

2. היתר טלטול מוקצה מחמת איסור (סעיף ב)

א. לצורך גופו ומקומו

המרדכי (פרק ג סימן שטו) **והאגור** (סימן תנד) **בשם ה"ר ישעיה** (פסקי הרי"ד שבת מד; קנו, א) התירו לטלטל מוקצה מחמת איסור לצורך גופו ומקומו.

וכתב **הב"י שמהרמב"ם** (פרק כה הלכות י"א) נראה שאין היתר לכך, שכתב: "כלי שהוקצה מחמת האיסור... נאסר לטלטלו כל השבת כולה אף על פי שהלך הדבר שגרם לו האיסור, אבל כלי המוקצה מחמת מיאוסו - מותר לטלטלן בשבת אם הוצרך להן" - משמע שבמוקצה מחמת איסור אסור לטלטלו לגמרי; וכן נראה מדברי **רבנו ירוחם** (חלק ב סז, ב) **והרא"ש** (בתשובה כלל כב סימן ח).

וטעם הדבר מוסבר בב"י שכלי שמלאכתו לאיסור לא אתקצאי לבין השמשות, כיוון שגם אז היה מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, אך נר שהדליקו בו - אסור היה לטלטלו כל בין השמשות (בעודו דולק אסור לטלטלו לכולי עלמא, אפילו לצורך גופו או מקומו), הלכך אתקצאי לכולי יומא.

בשו"ע כתב שאסור, ושיש מי שהתיר ולא נראו דבריו.

והט"ז (ס"ק ב) כתב שלפי הטעם המובא בב"י לאסור טלטול מוקצה מחמת איסור לצורך גופו ומקומו, יש להתיר למי שמכוון שהנר יהיה על השולחן רק בלילה ולא יותר, שלא יעשה בסיס לדבר האסור לדעת **בעל התרומה** (סימן רנד)² הסבור שנעשה בסיס רק אם בדעתו שיהיה שם כל השבת. ואותם פוסקים שמביא הב"י שנראה מהם שאסור לצורך גופו ומקומו, נראה שמדברים במניח במקום שאין בדעתו בוודאי להסיר לאחר הכיבוי.

ובביאור הלכה (ד"ה אפילו) הביא דעת התוספת שבת והפרי מגדים הסוברים שלא כט"ז, שאפילו לדעת בעל התרומה נעשה כאן הנר בסיס לדבר האסור, שכיוון שמתכוון לסלק את הנר מהמנורה רק לאחר שתכבה מאליה ואין הכיבוי תלוי בו - נעשית המנורה בסיס לנר מתחילת השבת, ואמרינן מיגו דאתקצאי.

ב. איסטניס שהנר מאוס עליו

כתב **המרדכי** (ביצה סימן תרמב) שיש מתירים להוציא נר שהדליקו בו באותה שבת, משום דהוי כגרף של רעי. ואין זה נכון כי כל השוטים יאמרו דאנינא דעתייהו, ואינו מותר אלא למי שהוא איסטניס, והמחמיר לא הפסיד; וכן כתב **הרמ"א**.

וכתבו **המג"א** (ס"ק ג), **הב"ח** (ד"ה והרב) **והמ"ב** (ס"ק ה) שאף למי שאינו איסטניס, אך אומר שמאוס עליו - מותר לסלק את הנר מעל השולחן. אך **דרך החיים** (מובא במ"ב) מצדד בדעת הרמ"א.

התקשו האחרונים בלשון "והמחמיר לא הפסיד":

הב"ח (שם), **הגר"א** (סעיף ב ד"ה והמחמיר), **המג"א** (שם) **והמ"ב** (ס"ק ח) כתבו שצריך לומר: "והמחמיר יחמיר, והמקל לא הפסיד".

ובבאר היטב (ס"ק ב) כתב שבספר **אליהו רבה** מקיים את גרסת המרדכי, ופירש: המחמיר לא הפסיד ממצוות עונג שבת (ועל גרסה זו כתב **הט"ז** בס"ק ג: "לשון תמוה הוא, דוודאי מפסיד המחמיר, במה שרצונו להוציאוי").

2. עיין בדברינו לסימן שט 1. התנאים היסודיים לדין בסיס - ב. זמן ההנחה שייחשב כמניח (עמ' 159).

3. טלטול נר על ידי נתינת לחם עליו (סעיף ג)

א. בשבת

נאמר בגמרא **קמב, א**: "לא אמרו כיכר או תינוק אלא למת בלבד". דהיינו, כשמניחים בשבת כיכר על כל מוקצה אחר - אסור לטלטלו. והטעם דהא מכל מקום כבר אתקצאי בבין השמשות (שאז לא היה עליו לחם), ומיגו דאתקצאי בבין השמשות איתקצאי לכולי יומא (**מ"ב ס"ק ט**).

ב. מערב שבת

דעת **הריב"ש** (בתשובה סימן צג) **וקצת חכמי צרפת** (כלבו סימן לא) שאם נותן הכיכר מבעוד יום - מותר לטלטל את הנר בשבת (שלא נאמר שהותר ככר או תינוק למת בלבד כשהונח הכיכר בשבת, אך כשהונח מבעוד יום - מותר), כיוון שהנר נעשה בסיס לדבר האסור והמותר. ולפי זה יהיה מותר לטלטל גם בעוד הנר דולק (דאם לא כן, אף לאחר שכבר היה אסור, מיגו דאתקצאי לבין השמשות), וצריך שהלחם יהיה חשוב יותר מהשמן, כדין כל בסיס לדבר האסור והמותר, שמותר לטלטל בתנאי שההיתר חשוב יותר (ושימת הלחם היא כתנאי שיהיה מותר לטלטל אחר שכבה - ריב"ש, שם).

אולם, **מהרא"ש** (פרק כא סימן ב) **ורבנו ירוחם** (חלק ב סז, ב) משמע שאסור גם אם הונח מבעוד יום.

השו"ע כתב שיש מי שמתיר, ואין לסמוך עליו.

וטעם הדבר שאין להקל בזה: כתב **הט"ז** (ס"ק ד; ויסודו בדברי הבי"י): כיוון שהשמן שבנר תמיד חשוב יותר מן הלחם, לפי שצריך לו כעת, ואם כן הוה הנר בסיס לאיסור לחוד. **והמג"א** (ס"ק ה) **והמ"ב** (ס"ק י בשמו) כתבו שכיוון שעיקר עשיית המנורה היא בשביל השלהבת, לכן נחשבת המנורה תמיד כטפלה לשלהבת ולא ללחם ושאר דברים, אפילו שהם חשובים יותר³.

מה מותר לשים על המגש כדי להתיר את הטלטול?

המ"ב (סימן רעז ס"ק יח) כותב: "ואם היה מונח על השולחן בין השמשות גם ככרות ושאר דברים שצריך לשבת, פשיטא שהם חשובים יותר מן הנר", משמע שלדעתו דבר החשוב יותר הוא דבר הנחוץ לו לאותה שבת.

ובפרי מגדים (סימן רעט אשל אברהם סוף ס"ק יד) כתב שלא דווקא דבר הנחוץ לשבת, אלא הוא הדין נמי אם מניח כלים חשובים - מותר.

בשש"כ (פרק כ, נט; הערה רטז) כתב כמ"ב שכדי להתיר יש צורך בדבר הנחוץ לשבת, כגון חלות ויין לקידוש.

4. טלטול נר שכבה על ידי תנאי (סעיף ד)

ר"ן (כא, ב ד"ה דהא), **רמב"ן** (סוף מה, א) **ורשב"א** (בתשובה חלק ג סוף סימן רסח): מה שנאמר שר שהדליקו בו בשבת אסור לטלטלו זה דווקא כשלא התנה עליו, אבל אם התנה עליו שיטלטלו לאחר שכבה - מותר לטלטלו כשיכבה.

אך **הריב"ש** (סימן צג) פקפק על היתר זה, שכיוון שנאסר בין השמשות נאסר כל היום, ומה מועיל תנאי?! ומכל מקום כתב: "ואף על פי שיש לי לדון בהיתר זה... כבר הורה זקן (הרמב"ן)".

והרשב"ץ (חלק א סימן קלז) סתר את פקפוק הריב"ש, ולדבריו לא נאמר מיגו דאתקצאי אלא בדבר שהוא מוקצה מחמת עצמו (כנוי סוכה), אך הנר אינו מוקצה מחמת עצמו אלא מצד השלהבת הדולקת בו, ובזה לא נאמר מיגו דאתקצאי.

אולם, **רבנו ירוחם** (חלק ב סז, ב) **והתוספות** (מד, א ד"ה שבנר) פסקו שאף אם התנה - אסור לטלטל.

3. יש להעיר שכל זה מתייחס לטלטול המנורה עצמה שעליה כיכר, אך לטלטל מגש עם נר או לחם כשהונח מבעוד יום, מותר אפילו לסובר שתנאי לא מועיל, וההיתר הוא מדין בסיס לדבר האסור והמותר, וכן כתב **בשש"כ** (פרק כ הערה רכז): "דשאני התם שהמנורה עיקר עשייתה בשביל השלהבת, לכן היא טפלה לנר ולא ללחם... מה שאין כן בנדון דידן שהמגש אינו עשוי לנרות", אולם **בשו"ת אגרות משה** (אורח חיים חלק ה סימן כב אות יא) כתב שטס זהב שהניחו עליו המנורה וכיכר לחם - הטס אסור בטלטול כיוון שמיוחד למנורה. "ולא דמי לשולחן כיוון דשולחן הוא לכל תשמישים, היינו שמיוחד לכיכר ולמנורה, מה שאין כן טס שמיוחד למנורה. ואפילו אם משתמש בטס זה לצורך אחר הוה ליה בכל זאת מוקצה, כיוון דהדרך שהוא מיוחד לנרות. אכן אם הוא טס גדול מאוד ושייך בו תשמישים אחרים לא הוה ליה מוקצה". גם **בילקוט יוסף** (שבת א, עמוד שמג סעיף ה; שבת ב, עמוד תעז) כתב להחמיר במגש המיוחד לנרות.

וּכְתַב הַבַּיִת: "וּלְעֵנִיין הִלְכָה נִרְאָה דְכִיּוּן דְמוֹקְצָה דְרַבְנָן כְּדָאֵי הֵם הֵנָּךְ רַבּוּתָא דְשֵׁרוּ לְטַלְטַל עַל יַדֵי תַנְאֵי לְסַמוּךְ עֲלֵיהֶם"; וְכֵן פִּסְק בְּשׁוּ"ע.

וּכְתַב בִּילְקוּט יוֹסֵף (שַׁבַּת א, עֲמוּד שִׁמְב) שֶׁלְשִׁיטָה זֶה נִכּוֹן שִׁיעֶשֶׂה אֶת הַתַּנְאֵי סַמוּךְ לְשִׁקְיָהּ, וְשִׁיּוּעִיל לוֹ הַתַּנְאֵי לְכָל הַשָּׁנָה.

וּבְדַרְכֵי מִשָּׁה (אוֹת א) כְּתַב שֶׁלֹא רָאָה נוֹהֲגִים כֵּן; וְכֵן כְּתַב בְּרַמ"א שֶׁישׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹא מֵהֵנִי תַנְאֵי, וְשִׁכֵּן נוֹהֲגִים בְּמִדְיֵנוֹת אֵלּוּ.

וְהַסְבִּיר הַמַּ"ב (ס"ק יא, בִּשְׁם מַג"א ס"ק ו) שְׁדוּקָא בְנֵר מוֹעִיל תַּנְאֵי לְדַעַת הַשׁוּ"ע כִּיּוּן שֶׁעֲשׂוּי לְכַבּוֹת, אֲךָ לֹא בְּשֵׁאֵר בְּסִיס לְדַבֵּר הָאֲסוּר. וּבְדַעַת הַרַמ"א כְּתַב לְהַסְבִּיר (ס"ק יב) שֶׁלֹא מוֹעִיל תַּנְאֵי כִּיּוּן שֶׁעִיקֵר הַקְּצָאָתוֹ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, וְדַחְאוּ בִּידֵיִים לְצוּרֵךְ שַׁבַּת. וְכְתַב הַרַמ"א שֶׁבְּדִין הַתַּנְאֵי עֵינֵן לְקַמֵּן סִימָן תְּרַלַּח, שֶׁם נֹאמַר שִׁישׁ לַעֲשׂוֹתוֹ קוֹדֵם בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, אֲךָ כֵּאֵן אֵינּוּ יִכּוֹל לֹמַר אֵינִי בּוֹדֵל כָּל בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, דֵּהָא בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת הוּא דוֹלֵק וְלִכֵּן אֲסוּר לְטַלְטַלוּ.

טַלְטוּל נֵר עַל יַדֵי גוֹי

כְּתַב הַרַמ"א (סַעִיף ד): "וְנוֹהֲגִין לְטַלְטַלוּ עַל יַדֵי עַכּוּ"ם, וְאֵינִן בּוֹזֵה מִשׁוּם אִיסוּר אֲמִירָה לְעַכּוּ"ם, הוּאִיל וְהַמְנַהֵג כֵּךְ הוּא כֹּאִילוֹ הַתְּנָה עֲלָיו מִתְחִילָה וְשֵׁרִי"; וּמִשְׁמַע מְדַבְּרִים אֵלּוּ שֶׁאִם הִיָּה בּוֹזֵה מִשׁוּם אֲמִירָה לְגוֹי הִיָּה אֲסוּר. לְעוֹמֵת זֹאת, בְּסִימָן רַעוּ (סַעִיף ג) כְּתַב הַרַמ"א: "וּמוֹתֵר לֹמַר לְאֵינּוּ יִהְיֶה לִילֵךְ עִמּוֹ לִיטוּל נֵר דְלוֹק כְּבָר, הוּאִיל וְאֵינּוּ עוֹשֶׂה רַק טַלְטוּל הַנֵּר בְּעַלְמָא" - מְפֹרֵשׁ שְׁמוֹתֵר לֹמַר לְגוֹי לְטַלְטַל נֵר.

וְתִירֵץ הַמַּג"א (ס"ק ט) שֶׁבְּסִימָן רַעוּ מְדוּבָר עַל טַלְטוּל לְצוּרֵךְ גּוֹפּוֹ אוֹ מְקוּמוֹ, וְלִכֵּן מוֹתֵר בְּהַדְיָא עַל יַדֵי אֵינּוּ יִהְיֶה, כִּיּוּן שֶׁאִם רָצָה יִשְׂרָאֵל הִיָּה מְטַלְטַל אֶת הַנֵּר לְטַלְטוּל מִן הַצַּד; אֲךָ אֲצַלְנוּ מְדוּבָר שֶׁמְטַלְטַל לְצוּרֵךְ הַנֵּר בְּלִבָּד וְזֶה אֲסוּר בְּטַלְטוּל מִן הַצַּד, וְלִכֵּן יֵשׁ בּוֹ אִיסוּר אֲמִירָה.

וְהַסְבִּיר הַמַּ"ב (ס"ק יז) אֶת דְּבַרֵי הַרַמ"א "הוּי כֹּאִילוֹ הַתְּנָה עֲלָיו מִתְחִילָה וְשֵׁרִי", שֶׁהִיתֵר הַטַּלְטוּל עַל יַדֵי אֵינּוּ יִהְיֶה הוּא מִשׁוּם שֶׁמְצַרְפִּים לְזֶה אֶת דַּעַת הָאוֹמְרִים שֶׁתַּנְאֵי מוֹעִיל.

5. טַלְטוּל נֵר שֶׁהוֹדֵלֵק בְּשַׁבַּת לְאַחַר שַׁכְּבָה (סַעִיף ה)

כְּתַב הַרַשְׁב"א (בְּתַשׁוּבָה חֵלֵק ג סִימָן רַסח) שֶׁנֵּר שֶׁהִדְלִיקוּ בְּשַׁבַּת בְּהִיתֵר (לִיּוּלָדָת, לְחוּלָה) וְכַבָּה הַנֵּר - מוֹתֵר לְטַלְטַלוּ, דְכִיּוּן דְקִיּוּמָא לָן כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּמוֹקְצָה, אִם כֵּן הָרִי לֹא הוֹקְצָה הַנֵּר בְּכַנִּיסַת הַשַּׁבַּת (וְגַם אִם הִיָּה דוֹלֵק מִבְּעוֹד יוֹם אֵינִן זֶה הַקְּצָאָה אֵלּא לְהַפְךָ, שֶׁהִרִי מְדַלִּיקוּ כְּדִי לְטַלְטַלוּ לְצוּרֵךְ הַחוּלָה), וְכֵן כִּיּוּן דְלֹא אֲפִשִׁיטָא הַבְּעִיָּא אִם יֵשׁ מוֹקְצָה לְחֲצֵי שַׁבַּת, וּמוֹקְצָה דְרַבְנָן - סְפִיקָא לְקוּלָא. וּמִזֶּה נִלְמַד שֶׁכֵּן הוּא בְּמִדְלִיק בְּשַׁבַּת בְּשׁוּגַג וְכַבָּה, שְׁמוֹתֵר לְטַלְטַלוּ לְאַחַר שַׁכְּבָה, שֶׁאֵינִן מוֹקְצָה לְחֲצֵי שַׁבַּת; וְכֵן פִּסְק הַשׁוּ"ע.

וְכַתְּבוּ הַמַּג"א (ס"ק יא) תּוֹסַפַּת שַׁבַּת, וְהַגְר"ז (וְכֵן כְּתַב הַמַּ"ב ס"ק יח) שֶׁמָּה שֶׁכְּתַב הַשׁוּ"ע שֶׁאִם הִדְלִיק בְּשׁוּגַג מוֹתֵר לְטַלְטַלוּ אַחַר שַׁכְּבָה זֶה לֹא דוּוֹקָא, אֵלּא הוּא הַדִּין לְמִדְלִיק בְּמִזִּיד, כִּיּוּן שֶׁאֵינּוּ מוֹקְצָה, אֵלּא נִקְטָא שׁוּגַג מִשׁוּם דְלֹא אֵיירִי בְּרִשְׁעִי.

הַבַּאֵר הַיֵּטֵב (ס"ק ח) כְּתַב שֶׁהַעוֹלָת תַּמִּיד אוֹסֵר בְּמִזִּיד.

וְכַתְּבוּ הַמַּ"ב (ס"ק טז) שֶׁהִיתֵר הַטַּלְטוּל הֵינּוּ דוּוֹקָא לְצוּרֵךְ גּוֹפּוֹ אוֹ מְקוּמוֹ, דְלֹא עֲדִיף נֵר זֶה מִשְׁאֵר כְּלֵי שְׁמֵלֵאכְתּוֹ לְאִיסוּר.